

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.13:347.155

DOI: 10.33663/1563-3349-2019-85-4

В. А. СІЧЕВЛЮК

ЗАГАЛЬНА, УНІВЕРСАЛЬНА, СПЕЦІАЛЬНА ТА ВИКЛЮЧНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРИКЛАДНІ ВИЯВИ

Досліджується обґрунтованість застосування в юридичній науці понять «загальна правосуб'єктність», «універсальна правосуб'єктність», «спеціальна правосуб'єктність» та «виключна правосуб'єктність». Автор вважає, що ці поняття конкретизують пізнання правової суб'єктності та є змістовними концептами, які віддзеркалюють об'єктивну диференціацію відного явища. Пропонуються дефініції перелічених вище понять.

Ключові слова: загальна правосуб'єктність, універсальна правосуб'єктність, спеціальна правосуб'єктність, виключна правосуб'єктність.

Sichevliuk Volodymyr. General, universal, special and exclusive legal subjectivity: theoretical aspects and applied objectifications

The article explores the validity of the notions of «general legal subjectivity», «universal legal subjectivity», «special legal subjectivity» and «exclusive legal subjectivity» in legal science. The author believes that these notions refine our understanding of legal subjectivity and are meaningful concepts that reflect the objective differentiation of the relevant phenomenon. Definitions of the above concepts are offered.

Key words: general legal subjectivity, universal legal subjectivity, special legal subjectivity, exclusive legal subjectivity.

У теорії права та у галузевих доктринах традиційно визнається поділ правової суб'єктності на загальну та спеціальну. Сучас-

© СІЧЕВЛЮК Володимир Антонович – кандидат юридичних наук, доцент, докторант Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України; ORCID 0000-0003-1479-9418; e-mail arsenal-vas@ukr.net

ні підходи передбачають більш деталізовану класифікацію родів правосуб'єктності. Наприклад, часто вказується на існування, окрім загальної та спеціальної, універсальної, галузевої та виключної правової суб'єктності. Потреба систематизувати накопичений стосовного даного предмета обсяг знань є науковою проблемою, яка давно потребує комплексного вирішення.

Окремі аспекти родової різноманітності правосуб'єктності дістали відображення у наукових публікаціях. Так, на думку І. Окунєва, правосуб'єктність означає, з одного боку, наділення суб'єкта певними соціально-правовими можливостями, а з іншого – встановлення їхніх меж¹. О. Донченко відзначає, що «право як міра свободи реалізується як через суб'єктивні права, так і у вигляді юридичних обов'язків». При цьому він підкреслює, що у праві слід шукати не основу, а обмеження свободи². Досліджуючи правосуб'єктність людини, С. Слабко стверджує, що «зміст правосуб'єктності (набір суб'єктивних прав та обов'язків) у кожної особи може бути різним, але сама правосуб'єктність в усіх однакова». Однак вона вказує, що у конкретних правовідносинах суб'єкт може виступати носієм різної правосуб'єктності – загальної, галузевої та спеціальної³.

Отже, що ж дозволяє юридичній думці, зокрема, впевнено виокремлювати універсальний, спеціальний та інші роди правосуб'єктності, позначені у правовій доктрині відповідними поняттями? Поставивши собі завдання дати відповідь на це питання, насамперед відзначимо, що правова поведінка кожного окремого суб'єкта права є реалізацією у його відносинах з іншими суб'єктами права певного діалектичного балансу низки юридичних модусів, а саме «юридично забороненого», «юридично обов'язкового» та «юридично дозволеного». На конкретних етапах історії людства питома вага та форма реалізації вказаних регуляторів правової поведінки соціальних суб'єктів була різною. Правосвідомість людей у стародавніх суспільствах перебувала під вирішальним впливом заборон, закріплених, серед іншого, у сакральній формі абсолютно категоричного «табу». Нормативні домінанти, які визначали активний обов'язок індивіда чи іншого суб'єкта права перед суспільством переважали у праві протягом рабовласницького та феодального періодів історії людства та зберігали своє домінування у правовому житті

початкового етапу наступної за ними соціально-економічної формації, зокрема капіталізму. Найбільш яскраво такий стан правового буття свого часу охарактеризував родоначальник доктрини позитивізму у філософії, соціології та правовій науці О. Конт. У праці «Система позитивної політики» (1852 р.) він зауважив, що ніхто не володіє іншим правом, окрім того, щоб завжди виконувати свій обов'язок. Починаючи з середини ХХ ст. у публічному та приватному праві більшості країн світу послідовно посилюється той нормативний сегмент, який встановлює гарантії та механізми реалізації прав та свобод людини. Європейське право ХХІ ст. впевнено еволюціонує від цінностей позитивістської парадигми до природно-правового формату функціонування, який передбачає максимальне юридичне розкріпачення людини та позиціонує її основним суб'єктом і одночасно метою права. Соціальна необхідність та об'єктивна обумовленість такого процесу була засвідчена Загальною декларацією прав людини, проголошеною Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р.

Проблема балансу свободи та необхідності постійно знаходить конкретно-історичне вирішення через дію права як універсального регулятора соціальної поведінки індивідуальних та колективних суб'єктів. Елементарною одиницею права та засобом забезпечення його ефективної дії є норма – легітимне правило поведінки, обов'язковість виконання якого забезпечується примусом держави. Сукупність норм права утворює об'єктивне право.

На нашу думку, такий критерій, як можливість реалізації вольового потенціалу суб'єкта права, встановлена нормами об'єктивного права, дозволяє здійснити адекватну класифікацію правової суб'єктності на три роди – універсальну, спеціальну та виключну правову суб'єктність. Зазначені роди цього правового явища слід розрізняти за мірою легально зафіксованої диспозитивності, що передбачена для волевиявлення суб'єкта права у ситуації присвоєння та використання ним енергії об'єктивного права як ресурсу. Іншими словами, саме юридично визначена міра свободи та необхідності суб'єкта у праві є тим вирішальним критерієм, за яким ми можемо у загальній теорії права та у галузевих доктринах виокремлювати універсальний, спеціальний та виключний роди правової суб'єктності, позначаючи їх відповід-

ними поняттями. Усі інші критерії не зовсім чітко відображають сутнісну основу такої фундаментальної диференціації цього правового явища, спричиняють у відповідній сфері юридичного знання термінологічну невпорядкованість з тенденцією до її переростання в понятійну плутанину, а тому не сприяють адекватному пізнанню правосу́б'єктності як загальною теорією права, так і галузевою юридичною наукою.

Однак у літературі, присвяченій дослідженню родів правосу́б'єктності, майже завжди спостерігається підхід, за яким критерієм для їх розрізнення постає обсяг набутих суб'єктом права (чи можливих до здобуття ним) юридичних прав та обов'язків. Таке бачення вимагає своєрідної кількісної «калькуляції» обсягу норм об'єктивного права, охоплених правовим потенціалом кожного абстрактного суб'єкта права, насамперед особи. Відповідно зазвичай розрізняють загальну правосу́б'єктність (здатність бути суб'єктом права загалом), галузеву правосу́б'єктність (здатність суб'єкта мати та реалізувати галузеві юридичні права та обов'язки) та спеціальну правосу́б'єктність (здатність бути учасником лише певного кола прав і обов'язків у межах галузі права)⁴. Поняття «універсальна правова суб'єктність» при цьому, як правило, сприймається синонімом поняття «загальна правова суб'єктність»⁵. На нашу думку, до такого підходу належить поставитися критично, оскільки він має низку серйозних недоліків.

По-перше, змішуються відмінні за змістом поняття загальної та універсальної правової суб'єктності. Поняття «загальна правова суб'єктність» фіксує абстрактну здатність суб'єкта до права загалом, а поняття «універсальна правова суб'єктність» означає те, що волевиявленню певного суб'єкта права у максимальному обсязі доступний нормативний ресурс певної локальної сфери об'єктивного права (наприклад, галузі).

Другий недолік є неминучим наслідком першого. Він виявляється у тому, що поняття «загальна правосу́б'єктність», якщо воно чітко не відмежоване від поняття «універсальна правосу́б'єктність», у такій ситуації непрямо ототожнюється із поняттям «правоздатність» (в аспекті абстрактної здатності соціального суб'єкта мати найбільш загальний, неконкретизований за обсягом та змістом зв'язок із правом). Підкреслимо, що загальною правосу́б'єктністю володіє кожен, навіть мінімально

правоздатний суб'єкт права. Коротше кажучи, загальна права суб'єктність виникає одночасно із правоздатністю за умови набуття особою чи іншим суб'єктом права хоча б одного суб'єктивного права чи іншого елементарного юридичного уповноваження. У такому розрізі вона є повним антиподом універсальної правосуб'єктності, яка характеризує максимальну міру опанування суб'єктом права потенціалу галузі права чи іншого локального правового масиву.

По-третє, у такій класифікації не витримується заданий в її основі логічний критерій. Адже предикат «галузева правосуб'єктність» (видове поняття) безпідставно підміняє поняття «спеціальна» правосуб'єктність (родове поняття). Внаслідок цієї логічної помилки наступна диференціація обраного предмета стає невинновдано звуженою, оскільки вона здійснюється у межах іншої семантичної позиції, розкриваючи особливі варіанти вже не роду, а одного з його видів. Зокрема, на нашу думку, у наведеній вище системі понять галузева правосуб'єктність є одним із видів спеціальної правової суб'єктності, займаючи своє місце поряд із її більш масштабними видами (приватно-правова, публічно-правова, приватно-публічна та публічно-приватна правосуб'єктність) та видами менш масштабними (їх прикладом слугують різноманітні вияви внутрішньогалузевої правосуб'єктності).

Таким чином, намагання ототожити універсальну правосуб'єктність із загальною та виокремити її виключно за кількісним критерієм, прикладеним в якості мірки до об'єктивного права загалом, є рівноцінним спробі охарактеризувати обмежену величину, суб'єктивно сприйняту дослідником у якості необмеженої. Пояснимо цю тезу детальніше.

За обсягом та у інших своїх характеристиках правосуб'єктність завжди обмежується приписами об'єктивного права, тобто вона у цьому відношенні постійно і неминуче постає як спеціальна. Кожна норма права та право загалом – це завжди тією чи іншою мірою обмеження та регламентація, розраховані на формування іноді радикально відмінних між собою правових статусів. З цієї причини жоден суб'єкт права не здатен актуально чи потенційно вступити в абсолютно всі правові відносини, і відповідно поняття «загальна правова суб'єктність» у сенсі такої правосуб'єктності, якою охоплюються усі без

винятку опції правоздатності, деліктоздатності та дієздатності, не має у правовій дійсності свого об'єкта для когнітивного відображення.

Говорити про реальну (тобто необмежену, невичерпну) загальну правосуб'єктність складно і у галузевому плані. Адже і тут, у локальному правосуб'єктному просторі, ми не бачимо такого суб'єкта права, якому були б доступні всі без винятку правові опції галузі. Наприклад, у господарському праві конкретна фізична особа ніколи не зможе набути дуже істотного масиву тієї правосуб'єктності, що адресований конкретному переліку галузевих суб'єктів просто в силу того імперативного припису, за яким певні види виробничої чи організаційної діяльності є сферою, в яку допущені тільки юридичні особи, створені, до того ж, у визначеній законом організаційно-правовій оболонці (банки, страхові компанії, холдингові компанії, об'єднання підприємств тощо).

Слід відзначити, що найближче до втілення ідеї про загальну рівність обсягу галузевої правосуб'єктності, властивої кожному суб'єкту права галузі, підійшло приватне, зокрема цивільне, право. Як відзначає Р. Достдар, «із часу прийняття Французького цивільного кодексу (1804 р.) закріплено принцип рівної цивільної правоздатності (принцип рівності та свободи), який знайшов своє місце в інших цивільних кодифікаціях інших європейських країн та в ЦК України»⁶. Проте такий стан навіть у цій галузі досягнутий лише стосовно однієї групи суб'єктів цивільного права — фізичних осіб, диспозитивність вольового вибору яких передбачає охоплення їх правовою суб'єктністю максимуму правових можливостей у межах обсягу, формально ідентичного для них усіх. Інші суб'єкти цивільного права не завжди володіють загальною цивільною правовою суб'єктністю (наприклад, юридичні особи у цивілістичній доктрині розуміються як такі, що мають менший обсяг правосуб'єктності порівняно із фізичними особами).

Для інших галузей права ідеал всеохопної загальної правової суб'єктності є недосяжним, а у галузях публічного права — взагалі неприйнятним. Зокрема, галузева адміністративна правосуб'єктність органів, які представляють різні гілки влади, завжди буде принципово нетотожною.

Таким чином, поняття «загальна правосуб'єктність» є радше «чистою» доктринальною величиною, модельною правовою конструкцією, ніж тим вербальним концептом, яким відображається реальний об'єкт правового життя. У сучасних галузевих доктринах, а також у загальній теорії права поняття «загальна правова суб'єктність» переважно застосовується як теоретично корисна абстракція, силою думки практично повністю відірвана від реалій безпосереднього правового життя для того, щоб через її використання можна було виявити та дослідити окремий аспект відповідного правового явища у концептуально «рафінованій» формі, звільненій від емпіричних «нашарувань». Проте цілком зрозуміло, що у процесі втілення норм об'єктивного права реальна правосуб'єктність осіб та інших соціальних акторів неминуче обмежується поточною конкретикою норм, що походять із наявних джерел права, і ними завжди фіксується спеціальний статус будь-якого суб'єкта права саме як учасника обмеженого кола правовідносин, тобто як носія не вичерпного, а часткового обсягу прав, обов'язків та можливостей покладати чи нести відповідальність як у межах галузі, так і у сфері об'єктивного права загалом.

Тому поняття «загальна правова суб'єктність» є, по-суті, дуже віддаленою від дійсного правового життя вербальною сутністю із надзвичайно «бідним» змістом. Натомість з метою дослідження реальних виявів правової суб'єктності доцільніше розрізняти універсальну, спеціальну та виключну правову суб'єктність, а критерієм для цього, на нашу думку, є міра диспозитивності, передбачена об'єктивним правом для виявлення та втілення волі того чи іншого суб'єкта права. Підкреслимо, що в основу цієї класифікації закладається певна характеристика суб'єкта права, здобута ним у взаємодії із сферою об'єктивного права, а не галузеві, внутрішньогалузеві чи інші кількісні виміри останнього. Зокрема, про універсальну правову суб'єктність ми можемо говорити тоді, коли об'єктивне право у межах певного сегмента (наприклад, сукупності галузей, окремої галузі чи навіть підгалузі) забезпечує суб'єкту права максимальний простір для виявлення та реалізації його легітимної волі. Така правосуб'єктність ґрунтується на вкрай диспозитивній правовій основі, тобто регулюють її переважно норми, що встановлюють для своїх адресатів

найвільніші сценарії їх вольової поведінки. Однак у функціонуванні правосуб'єктності цього роду також істотну роль відіграє необхідність її підкорення правилам, що визначають суспільно прийнятні межі та процедури реалізації відповідним суб'єктом права наявних у його розпорядженні юридичних опцій. Таку правову суб'єктність умовно позначимо як «максимально-диспозитивну». Наприклад, згідно зі ст. 319 ЦК України власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд та має право вчиняти щодо нього будь-які дії, які не суперечать закону. Проте власність зобов'язує. Власник не може використовувати право власності на шкоду правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію та природні якості землі.

Спеціальна правова суб'єктність має місце тоді, коли особа чи інший суб'єкт права володіє значною, однак відчутно обмеженою об'єктивним правом можливістю виявити та реалізувати свою волю в правовому житті. У масиві норм, що формують таку правову суб'єктність, домінують уповноваження (які визначають обсяг «юридично дозволеного»), однак їх вплив балансується нормами, що зобов'язують носія такої правосуб'єктності, та нормами, що частково блокують його волевиявлення шляхом прямих чи опосередкованих заборон. Так правову суб'єктність можна назвати «обмежено-диспозитивною».

Наприклад, відповідно до ст. 43 ГК України⁷ підприємці мають право без обмежень самостійно здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, яку не заборонено законом. Поряд із цим: а) особливості здійснення окремих видів підприємництва встановлюються законодавчими актами; б) перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, а також перелік видів діяльності, підприємництво в яких забороняється, встановлюються виключно законом; в) здійснення підприємницької діяльності забороняється органам державної влади та органам місцевого самоврядування; г) підприємницька діяльність посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування обмежується законом у випадках, передбачених ч. 2 ст. 64 Конституції України.

Виключна правова суб'єктність передбачає, що норми об'єктивного права, матеріалізовані у нормативно-правовому акті чи

у іншому джерелі права, імперативно та максимально звужують поле волевиявлення суб'єкта права. Ресурс для реалізації волі персони, наділеної такою правовою суб'єктністю, дорівнює власне можливості прийняти рішення про входження у певний правовий сценарій, утворений переважно, але не виключно, заборонами та обов'язками. Горизонт дозволеного у такій ситуації звужується та, поряд із цим, одночасно поглиблюється за рахунок диференціації, деталізації та ускладнення правових опцій, дозволених носію такої правової суб'єктності. Наприклад, Законом України «Про банки і банківську діяльність» банкам забороняється ведення низки напрямів діяльності (ст. 48). Проте саме банкам поміж усіх фінансових установ дозволено надавати найбільший за переліком обсяг фінансових послуг, частина з яких, власне, й іменується банківськими (ст. 47 закону)⁸. Цей рід правової суб'єктності є «мінімально-диспозитивним».

Слід підкреслити, що у функціонуванні кожного із вказаних вище родів правосуб'єктності обов'язково присутній певний баланс і диспозитивного розкріпачення волевиявлення суб'єкта права, й імперативного зв'язування його волі. На нашу думку, суб'єкт права не може бути повністю позбавлений свободи волі та нести тягар абсолютно імперативної правової суб'єктності, оскільки за наявності такого її формату він втрачає здатність виявити і реалізувати своє внутрішнє устремління та постає, якщо можна так сказати, «юридичним роботом». Роль права за таких умов абсолютизується та досягає статусу фатального зовнішнього чинника, який повністю знищує правову суб'єктність зобов'язаної персони як таку. Аналогічний наслідок виникає і у зворотній ситуації, тобто тоді, коли абсолютизується міра диспозитивності, задана для правосуб'єктності персони об'єктивним правом. Адже повне подолання правовою свободою зустрічного тиску правової необхідності неминуче руйнує правосуб'єктність абсолютно управненого суб'єкта, виштовхуючи його з-під сфери дії об'єктивного права у сферу вседозволеності та безкарності.

Отже, поняття «універсальна правосуб'єктність», «спеціальна правосуб'єктність» та «виключна правосуб'єктність» є змістовними та продуктивними абстракціями юридичної науки,

якими закріплена закономірна диференціація цього правового явища на відповідні роди.

Виникнення родів універсальної, спеціальної та виключної правосуб'єктності зумовлене дією глибинної діалектичної закономірності, відповідно до якої суспільно прийнятна та динамічна міра свободи і необхідності соціального суб'єкта у праві стає визначальним чинником набуття ним одного із перелічених вище родів правової суб'єктності.

Універсальна правова суб'єктність є атрибутом тих осіб, яким об'єктивне право у межах певного свого сегмента (наприклад, сукупності галузей, окремої галузі чи навіть підгалузі) надає максимальний простір для виявлення та реалізації їх легітимної волі;

Спеціальна правова суб'єктність має місце тоді, коли особа чи інший суб'єкт права має значну, однак відчутно обмежену об'єктивним правом можливість виявити та реалізувати свою волю в правовому житті.

Виключна правова суб'єктність передбачає, що поле волевиявлення наділеного нею суб'єкта права імперативно та максимально обмежується нормами об'єктивного права, що матеріалізовані у нормативно-правовому акті чи в іншому джерелі права. Одночасно правосуб'єктність такого роду поглиблюється за рахунок диференціації, деталізації та ускладнення правових опцій, дозволених правом її носію.

1. Окунев І. С. Проблема правосуб'єктності як складова теорії правового статусу суб'єкта права. *Держава і право*: зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки / Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2007. Вип. 37. С. 59. 2. Донченко О.П. Свобода як категорія права (герменевтичний аспект). *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 50. С. 48-49. 3. Слабко С.М. Сутність та зміст правосуб'єктності людини: теоретичний, історичний та історичний аспекти. *Молодий вчений*. 2016. № 12.1 (40). С. 616. 4. Окунев І.С. Загально-теоретичні засади правового статусу суб'єкта права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01/ Ін-т законодавства Верховної Ради України. Київ, 2010. С. 11; Мацелик Т.О. Адміністративна правосуб'єктність як онтологічна здатність особи бути суб'єктом адміністративного права. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2011. Вип. 597. Правознавство. С. 91-92; Чабаненко М.М., Мірошніченко О.О. Співвідношення земельної правосуб'єктності громадян з іншими видами правосуб'єктності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 5. С. 183. 5. Артикуленко О. Правосуб'єктність

юридичної особи: сучасні виклики та невирішені питання. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 6. С. 239; Косяченко К. Правосуб'єктність як передумова фінансово-правового статусу бюджетних установ. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 11. С. 153. 6. Достдар Р.М. Правосуб'єктність (правова здатність) фізичної особи у приватноправових відносинах. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 6. Т. 1. С. 92. 7. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. 8. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5-6. Ст. 30.

References

1. Okuniev I. S. Problema pravosub'iektnosti yak skladova teorii pravovoho statusu subiekta prava. *Derzhava i pravo: zb. nauk. pr. Yurydychni i politychni nauky / Instytut derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho NAN Ukrainy*. 2007. Vyp. 37. S. 59. 2. Donchenko O.P. Svoboda yak katehoriia prava (hermenevtychnyi aspekt). *Aktualni problemy derzhavy i prava*. 2009. Vyp. 50. S. 48-49. 3. Slabko S.M. Sutnist ta zmist pravosubiektnosti liudyny: teoretychnyi, istorychnyi ta istorychnyi aspekty. *Molodyi vchenyi*. 2016. № 12.1 (40). S. 616. 4. Okuniev I.S. Zahalno-teoretychni zasady pravovoho statusu subiekta prava: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01/ In-t zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy. Kyiv, 2010. S. 11; Matselyk T.O. Administratyvna pravosub'iektnist yak ontolohichna zdatnist osoby buty sub'iektom administratyvnoho prava. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu*. 2011. Vyp. 597. Pravoznavstvo. S. 91-92; Chabanenko M.M., Miroshnychenko O.O. Spivvidnoshennia zemelnoi pravosub'iektnosti hromadian z inshymy vydamy pravosub'iektnosti. *Porivnialno-analitychne pravo*. 2017. № 5. S. 183. 5. Artykulenko O. Pravosub'iektnist yurydychnoi osoby: suchasni vyklyky ta nevyrisheni pytannia. *Pidpriemnystvo, hospodarstvo i pravo*. 2018. № 6. S. 239; Kosiachenko K. Pravosub'iektnist yak peredumova finansovo-pravovoho statusu biudzhetnykh ustanov. *Pidpriemnystvo, hospodarstvo i pravo*. 2017. № 11. S. 153. 6. Dostdar R.M. Pravosub'iektnist (pravova zdatnist) fizychnoi osoby u pryvatnopravovykh vidnosynakh. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*. 2016. Vyp. 6. Т. 1. S. 92. 7. Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. 8. Pro banky i bankivsku diialnist: Zakon Ukrainy vid 07.12.2000 r. № 2121-III. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2001. № 5-6. St. 30.

Sichevliuk Volodymyr. General, universal, special and exclusive legal subjectivity: theoretical aspects and applied objectifications

The purpose of the author is evaluation of validity for the application of «general legal subjectivity», «universal subjectivity», «special subjectivity» and «exclusive subjectivity» notions in legal science.

According to the author, the notion of «general legal subjectivity» is, in fact, verbal essence, that is very far from real legal life with a very «poor» content. But in order to study the real manifestations of legal subjectivity it is more appropriate

to distinguish between universal, special and exclusive legal subjectivity, and the criterion for this is the measure of dispositiveness, provided by objective law to identify and implement the will of subjects of law.

In particular, we can speak about universal legal subjectivity when objective law within a certain segment (for example, a set of branches, a separate branch of law or even a sub-branch) provides the subject of law with the maximum space for the identification and implementation of its legitimate will. Such legal subjectivity is based on a highly dispositive legal basis, that is, it is mainly regulated by the norms which set for their addressees the freest scripts of their willful behavior.

Special legal subjectivity occurs when a person or other subject of law has a significant, but limited by objective law, opportunity to express and implement his will in legal life. In the array of norms forming such legal subjectivity, the dominant are powers (which determine the scope of «legally permissible»), however, their influence is balanced by the rules obliging the bearer of such legal subjectivity as well as norms that partially block his will through direct or indirect prohibitions.

Exclusive legal subjectivity implies that the rules of objective law, materialized in a legal act or other source of law, imperatively and maximally narrow the field of expression of the subjects' of law will. The resource for the realization of the will of a person endowed with such legal subjectivity is equal to the actual ability to make a decision on entering a certain legal scenario, which formed mainly, but not exclusively, by prohibitions and obligations. The horizon of what is permitted in such a situation is narrowed and, along with this, at the same time deepened by differentiation, detailing and complication of legal options allowed to a bearer of such legal subjectivity.

A certain balance is necessarily present in the functioning of each of the above-mentioned types of legal subjectivity of both the dispositive emancipation of the will of the subject of law as well as the imperative binding of his will. The author believes that the subject of law cannot be completely deprived of free will and bear the burden of absolutely imperative legal subjectivity, because in the presence of such a format it loses the ability to detect and realize its inner aspiration and appears, so to speak, as a «legal robot». The role of law under such conditions is absolutized and reaches the status of a fatal external factor that completely destroys the legal subjectivity of the obligated person as such. A similar consequence arises in the reverse situation when absolutized the measure of dispositiveness which is assigned for a person's legal subjectivity by the objective law. After all, a full overcoming of counter pressure of the legal necessity by the legal freedom inevitably and completely destroys legal subjectivity of full-authorized subject and pushing it out of the sphere of objective law into the sphere of permissiveness and impunity.

Key words: general legal subjectivity, universal legal subjectivity, special legal subjectivity, exclusive legal subjectivity.